

Suomen opinto-ohjaajat ry:n kirjallinen asiantuntijalausunto Eduskunnan Sivistysvaliokunnalle luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Suomen opinto-ohjaajat ry kiittää mahdollisuudesta ottaa kantaa hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräistä siihen liittyvistä laeista. Huomispäivän tulevaisuutta tehdään tänään kouluissa ja oppilaitoksissa ympäri Suomen. Koulutus on muutosvoimaa, joka mahdollistaa vakaan ja valoisin tulevaisuuden meille kaikille, sillä on mahdollista myös ratkaista globaaleja ongelmia. Kasvatuksen ja koulutuksen avulla voimme tukea kasvua yksilöiksi ja yhteisön jäseneksi. Koulutuksen avulla on myös mahdollisuus ehkäistä syrjäytymistä, antaa valmiuksia työelämään. Jokaisella nuorella ja aikuisella pitää olla mahdollisuus suorittaa loppuun peruskoulu ja toisen asteen opinnot.

Vaikka lähes kaikki nuoret siirtyvät peruskoulusta toiselle asteelle, liian moni opiskelijoista keskeyttää opinnot eri syistä tai ei saavu aloittamaan toisen asteen opintoja lainkaan. Joka kuudes nuori päättää opintonsa saavuttamatta toisen asteen tutkintoa. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan perusasteen varassa olevien työllisyysaste on noin 43 % ja ylemmän korkeakouluasteen 86 %. Opiskelijat valmistuvat Suomessa moniin muihin maihin verrattuna keskimääräistä vanhempina. Vajaa kolmannes ikäluokasta pääsee korkeakouluun. Neljännes uusista ylioppilaista ei hae samana vuonna jatko-opintoihin ja 20–40-vuotiaista jopa neljännes keskeyttää ammatilliset opintonsa. Ikäluokasta 15 % ei suorita toisen asteen tutkintoa ollenkaan. Syyt siihen, miksi opintoja ei aloiteta tai ne keskeytetään, ovat yksilöllisiä. Usein taustalla ovat heikot peruskoulussa saavutetut taidot, väärä alavalinta sekä taloudelliset, sosiaaliset, päihteisiin tai terveyteen liittyvät syyt. Oppivelvollisuus ei nyky-muodossakaan takaa sitä, että oppilas käy koulua. Miten tähän ongelmaan vastataan uudessa oppivelvollisuusmallissa? Nytkin perheiden kanssa tehdään yhteistyötä, mutta silti kaikkia ei saada käymään koulua. Tähän on suunniteltava tukimuotoja ja varhaisen puuttumisen malleja. Tämä vaatii myös rahoitusta varhaiseen oppilaan ja hänen perheensä tukemiseen.

Peruskoulu ja toinen aste antavat hyvän pohjan korkeakouluopintoihin ja työelämään. Kaikessa koulutuksessa ja kasvatuksessa pitää kiinnittää huomiota tasa-arvoon, laatuun ja tulokseen. Sivistys, kasvatusta ja koulutus ovat Suomen tulevaisuuden valttikortteja. Viime vuosina nuorten ikäluokkien koulutustaso on huolestuttavasti

kääntynyt laskuun Tilastokeskuksen tilastojen mukaan. Laadukas koulutusjärjestelmä tarvitsee riittävän vaakaan rahoituksen. Eduskunnan tärkeänä tehtävänä on varmistaa, että jokaisella nuorella on taustastaan riippumatta mahdollisuus toisen asteen koulutukseen.

Suomen opinto-ohjaajat ry nostaa esille oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyviä uhkia tai mahdollisuuksia:

1. Varmistetaan riittävän tuen saaminen opintojen kaikissa vaiheissa

Varmistetaan opinto-ohjauksen avulla, että kaikki nuoret löytävät perusopetuksen jälkeen itselleen sopivan opiskelupaikan. Opinto-ohjaus tarvitsee toimiakseen riittävät resurssit. Yhdellä opinto-ohjaajalla voi olla enintään 200 ohjattavaa peruskoulussa ja toisella asteella. Tällä varmistetaan opinto-ohjauksen tasavertainen saatavuus ja laatu opiskelijalle riippumatta oppilaitoksesta, jossa hän opiskelee. Etenkin ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjauksen saatavuudessa on suuria puutteita joissakin oppilaitoksissa. Oppivelvollisuuden laajentaminen ei itsessään poista tarvetta erilaisiin tukipalveluihin. Ohjauksen toimijoiden keskuudessa on tällä hetkellä huoli siitä, kuka opinto-ohjausta antaa. Vain koulutetulla opinto-ohjaajalla on osaaminen laadukkaaseen opinto-ohjaukseen. Lainsäädännöllä on tarkemmin määriteltävä kunnan vastuut ja velvollisuudet järjestää opinto-ohjausta. Tarvitaan opinto-ohjauksen mitoitus turvaamaan ohjattavien oikeus laadukkaaseen opinto-ohjaukseen ja tarvitaan myös inhimilliset työolot kaikille opinto-ohjaajille perusopetukseen ja toiselle asteelle. Tosiasiallisesti haluttuja muutoksia ei saada aikaiseksi ilman koulutuksenjärjestäjiä velvoittavaa lainsäädäntöä. Opinto-ohjauksesta hyötyvät kaikki. Ennaltaehkäisevä ohjaustyö on paljon edullisempaa kuin jälkikäteen järjestettävät moniammatilliset korjaavat toimet. Erityisesti on pidettävä huolta siitä, että eniten tukea ja opinto-ohjausta tarvitsevat oppilaat eivät päädy saamaan ohjausta, jota ei anna koulutettu opinto-ohjaaja, vaan esim. nuorisotyön toimija, ammatillinen ohjaaja, joiden koulutustausta on aivan erilainen kuin opinto-ohjaajan.

Mielenterveysongelmat ovat nuorten tavallisimpia terveysongelmia. Niitä esiintyy jopa 20–25% nuorista ja määrä on lisääntynyt koko ajan viime vuosien aikana. Opiskeluhuollossa ongelmiin voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa, mutta tämän takaamiseksi vaaditaan tarpeeksi resursseja etenkin ennaltaehkäisevään työhön ja sitovat henkilöstömitoitukset. Suositusten rinnalle tarvitaan riittävä lainsäädäntö turvaamaan oppilaiden ja opiskelijoiden oikeus lähiopetukseen ja oikea-aikaiseen opinto-ohjaukseen.

On myös tärkeää, että perusopetuksen päättäneillä oppilailta on mahdollisuus saada kesällä ohjausta jatko-opintopohdintojen tueksi. Perusopetuksen oppilaanohjaajien kesäkeskeytysajalla yhteistyötahoina olisivat etesivä nuorisotyö ja Ohjaamot. On hyvä, että nuorta, joka ei ole saanut yhteishaussa opiskelupaikkaa, ohjaa hänelle tuttu opinto-ohjaaja. Nuorta voidaan ohjata omassa peruskoulussa syksyllä esim. hakemaanopiskelupaikkaa jatkuvan haun kautta. On tärkeää, että tarpeelliset tiedot siirtyvät syksyllä nuoren mukana uuteen opiskelupaikkaan. Tähän ei kannata varata kesäkuukausilta ohjausaikaa, vaan elokuussa huolehditaan asia

kuntoon. Tällöin on myös opiskelupaikkoihin saattanut tulla peruutuksia ja uusia mahdollisuuksia avautuu ohjattavalle.

Erityisopetuspalveluja on oltava joustavasti saatavilla niitä tarvitseville sekä perus - että toisella asteella. Tällä varmistetaan jatko-opintoihin ja työelämään tarvittavat riittävät valmiudet ja ehkäistään tehokkaasti syrjäytymistä. Oppivelvollisuuden laajentaminen ei suoraan auta parantamaan näitä palveluja. Lisäksi tällä hetkellä erityisen tuen ja vaativan erityisen tuen oppilaille ei ole tarjolla riittävästi sopivia koulutuspaikkoja. Oppivelvollisuuden laajeneminen uhkaa heikentää näiden oppilaiden tilannetta, kun heitä ohjautuu sellaisiin ammatillisiin koulutuksiin, joissa ei ole tarjolla erityisammattikoulujen tukitoimia.

Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen koulutuksiin suunnitellut uudistukset vaikuttavat hyviltä. Uuden laajemman kokonaisuuden vastuualueet pitää kuitenkin miettiä tarkasti. Peruskoulujen, lukioden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyö on ratkaisevassa roolissa, jotta nuorille saadaan räätälöityä heille sopivia opintokokonaisuuksia. Perusopetuksen arvosanojen korottamismahdollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota. Myös nivelvaiheen opiskelijoiden opinto-ohjauksen järjestämiseen tulee varata riittävästi resursseja.

On tärkeää, että perusopetuksen päättävä nuori voi hakea sekä yhteishaussa että valmentavaan koulutukseen. Nuorella pitää olla mahdollisuus päättää koulutuksen valinnasta sen jälkeen, kun tulokset yhteishausta ovat tulleet. Yhteishakujen digitalisoitumisen myötä hakuprosessia on mahdollista tiivistää siten, että suurella osalla peruskoulunsa päättävistä olisi tieto opiskelupaikasta jo kesäkuun alussa.

2. Varmistetaan riittävän osaamisen saavuttaminen peruskoulussa

Peruskoulun vahvistaminen auttaa parhaiten niitä, joita uhkaa syrjäytyminen. Peruskoulun tulee jatkossakin tarjota kotitaustasta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet kouluttautua ja kehittää lahjakkuuksiaan. Perusopetuksen joustavuutta ja yksilöllisiä opintopolkuja on hyödynnettävä niin, että nuoret saavat riittävät valmiudet toisen asteen opintoihin. On palattava perusasioihin, kuten lukemisen ja kirjoittamisen oppimiseen. Kriittistä ajattelua ja medialukutaitoa ei voi olla ilman kunnollista äidinkielen osaamista.

On kiinnitettävä erityistä huomiota, että kaikista taustoista tulevilla oppilailla/opiskelijoilla on mahdollisuus edetä korkea-asteelle asti. Etenkin maahanmuuttajataustaiset nuoret jäävät helposti ilman korkea-asteen koulutusta ilman kunnollisia tukitoimia. Jokaiselle pitää taata mahdollisuus saavuttaa riittävä kielen osaaminen joko suomen - tai ruotsin kielessä. Tiedot koulutuksen lisääntyvästä periytymisestä korkeakoulutettujen lapsille on huolestuttavaa. Koululaitos ei onnistu tasaamaan sosiaalisen taustan merkitystä opintojen jatkamiselle esim. korkea-asteelle.

Yläkouluikäisinä maahan saapuvien, lukutaidottomien nuorten koulutus tulisi saada pikaiseen uudelleen tarkasteluun. Näillä oppilailla myös oman äidinkielen osaaminen voi olla heikolla tasolla. Maahanmuuttajien valmentavasta koulutuksesta on viime vuosina vähennetty resursseja. Koulutukseen tulee varata riittävästi aikaa

ja resursseja. Tällä hetkellä maahanmuuttajien koulutuksissa ei välttämättä työskentele päteviä opinto-ohjajia. Myös opettajien pätevyysvaatimuksista tulee pitää kiinni. Vaikka maahanmuuttajan valmentava koulutus olisi vielä kesken, tulisi siinä olla mahdollisuuksia integroitua yleisopetukseen esim. taito- ja taideaineissa. Koulutus tulisi pääsääntöisesti järjestää siten, että se on yhteydessä suomalaiseen peruskouluun esim. mahdollisuus yhteisiin välitunteihin jne., silloin annetaan mahdollisuus tutustua paremmin myös kantaväestöön. Tämän hetken uutiset nuorten lisääntyvästä väkivaltaisesta liikehdinnästä pitää ottaa vakavasti ja koulutukseen on lisättävä rahoitusta, jotta kaikilla on mahdollisuus aidosti suorittaa toisen asteen opinnot loppuun.

3. Varmistetaan nuorten tasavertainen mahdollisuus suorittaa toisen asteen opintoja koulutuksenjärjestäjästä riippumatta

Opintoihin liittyvät oppikirja-, työväline- ja muut materiaalikustannukset, jotka saattavat vaikuttaa opiskelijan taloudellisiin mahdollisuuksiin suorittaa tutkinto, tulee hoitaa yksilö- ja perhekohtaisten taloudellisten tukien avulla. Tällä hetkellä opintoihin taloudellista tukea tarvitsee noin joka viides nuori tai nuoren perhe. Tehokkainta olisi kohdistaa rahallisia tulonsiirtoja näille nuorille ja heidän perheilleen esim. nostamalla opintotuen määrää. Myös perheiden hyvinvoinnin tukeminen on tärkeää mm. ennaltaehkäisevän sosiaalityön keinoin. Voimassa olevassa perusopetuslaissa ei ole vastaavaa sääntelyä oppivelvollisuuden keskeyttämisperusteista. Miksi tulevassa laissa pitäisi olla perusteet, joilla oppivelvollisuuden suorittaminen perusopetuksessa olisi mahdollista keskeyttää?

Laaja kouluverkko myös toisella asteella tukee nuorten joustavaa siirtymistä lukio – ja ammatillisiin opintoihin. 16-vuotias ei useinkaan ole valmis muuttamaan vielä opintojen perässä pois kotoa. Oppivelvollisuuden laajentaminen tukee tämän tavoitteen toteutumista. Jos oppimateriaalit on tarkoitus tarjota opiskelijoille ilmaiseksi, niin kuka määrittelee mitä oppimateriaaleja käytetään esim. tietokone, oppikirjat, työväline yms. maksut. Tällä hetkellä toisella asteella opettaja valitsee käytössä olevan materiaalin / oppikirjan oman harkinnan mukaisesti. Jos koulutuksen järjestäjä veloitetaan hankkimaan esim. oppikirjat, niin siirtykö päättävältä pois opettajalta. Suomen koulutusjärjestelmän yksi suurimmista vahvuuksista on pätevät ja korkeasti koulutetut opettajat, jotka saavat suhteellisen vapaasti päättää keinot, joilla päästään opetussuunnitelman asettamiin tavoitteisiin.

Erityisesti ammatillisessa koulutuksessa opiskelija tarvitsee kirjojen ja tietokoneen lisäksi myös erilaisia opiskelumateriaaleja, kuten työvaatteita, turvajalkineita ja välineitä työkalupakkiin. Näiden tarvikkeiden laatu tulee taata myös uudistuksen tullessa voimaan. Jos uudistukseen ei ole varattu riittävästi rahoitusta, on vaarana, että jostain koulutuksen osa-alueelta tingitään laadusta. Pahimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että oppilaitosverkkoa täytyy supistaa ja se johtaa pidempiin koulumatkoihin ja tällöin koko Suomi ei ole koulutuksellisesti tasarvoisessa asemassa koulutuksen saatavuuden näkökulmasta.

4. Varmistetaan koulutuksen riittävät resurssit toteuttaa sille annettua tehtävää

Peruskoulun vahvistaminen auttaa parhaiten niitä, joita uhkaa syrjäytyminen. Peruskoulun tulee jatkossakin tarjota kotitaustasta riippumatta yhtäläiset mahdollisuudet kouluttautua ja kehittää lahjakkuuksiaan.

Tehostettu tukiohjaus-ohjaus terminä vaatii tarkempaa määrittelyä. Ohjaus on pitkäjänteistä toimintaa, jossa yhteistyö tutun ohjaajan kanssa on erityisen tärkeää. Luottamuksellisen suhteen kehittyminen vaatii aikaa kohtaamiselle ja se kehittyy ohjausprosessin aikana. Siksi ohjausta antava henkilö ei saisi vaihtua turhaan. Miten käytännössä järjestetään ohjaus kunnan toimesta, jos opiskelijan opiskelupaikka vaihtuu tiuhaan ja on eri puolella Suomea. Tehostettuun ohjaukseen on varattava riittävästi resursseja ja se myös lisää peruskoulun ohjaajien työmäärää.

Koulutusleikkaukset ovat kohdistuneet kipeimmin ammatilliseen koulutukseen. Resurssit ammatillisissa oppilaitoksissa on venytetty äärimmilleen, kun rahoitusta on leikattu 10 vuoden aikana yli 300 miljoonalla eurolla. Myös lukiokoulutuksen rahoitus on huonontunut jo vuosia. Toisella asteella ryhmäkoot ovat kasvaneet, lähiopetuksesta on tingitty ja tukipalvelut eivät ole suhteessa opiskelijamäärään. Nämä ongelmat koskevat suurta osaa toisen asteen koulutuksenjärjestäjistä.

Erityisesti verkossa tapahtuvaan opetukseen tarvitaan laatukriteerit toiselle asteelle. Verkkoalustalla tapahtuvat opinnot eivät voi olla vain tehtäväpaketteja tai esseen kirjoituslustoja, vaan verkkopedagogiikkaa hyödyntäen on varmistettava, että verkossa tapahtuva opetus on yhtä laadukasta kuin lähiopetus. Ryhmäkoot on pidettävä myös maltillisina. Opetussuunnitelman perusteita on noudatettava myös verkko-opinnoissa. Suomen ohjaajat ry on seurannut huolestuneena ryhmäkokojen kasvua erityisesti verkossa tapahtuvilla ohjauksilla. Osallistujia voi olla pahimmillaan 80–200 oppilasta yhtä ohjaajaa kohden. Tarvitaan velvoittavaa lainsäädäntöä turvaamaan oppilaiden oikeutta oppimiseen. On myös pidettävä huolta siitä, että koulutuksen järjestäjä ei voi leikata opiskelijoiden opetustuntimääriä, jos ryhmä on pieni. Näin toimitaan nyt yleisesti esim. lukiossa pienien ryhmien kanssa. Tämä tarkoittaa siis käytännössä sitä, että ohjauksesta osa järjestetään itsenäisenä opiskeluna ja ohjaajalle maksetaan ryhmästä vain puolen ohjausjakson palkka. Opiskelijalla on oikeus saada opetusta koko ohjausjakson ajan, riippumatta siitä onko ryhmä pieni vai suuri.

Hallituksen esityksessä todetaan, että jatko-ohjausveloitteen säätäminen kaikille ammatillisen koulutuksen järjestäjille parantaisi ylioppilastutkinnon ja ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden nuorten yhdenvertaisuutta, kun kaikilla tutkinnon suorittaneilla olisi yhtäläinen mahdollisuus saada jälkiohjausta jatko-opintoihin hakeutumiseen tutkinnon suorittamisvuotta seuraavan vuoden aikana. Esityksessä arvioidaan myös, että aiempaa systemaattisempi jälkiohjaus jatko-opintoihin ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen voisi lisätä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden hakeutumista ja pääsyä korkeakoulutukseen, ja sitä kautta parantaa

näiden henkilöiden osaamis- ja koulutustasoa. Tämän jatko-ohjausvelvoitteen ei tarvitse välttämättä olla sidoksissa oppivelvollisuuden laajentamiseen.

Korkeakoulujen kannalta on oleellista, että korkeakoulutukseen hakeutuu ja pääsee sellaisia opiskelijoita, joilla on korkea-asteen opinnoissa vaadittava osaaminen sekä tiedot ja taidot, kuten akateemiset taidot, itseohjautuvuus, tiedonhankintakyky jne. Oppivelvollisuuden laajentaminen toiselle asteelle ei automaattisesti tuo mukanaan näiden mainittujen taitojen syventämistä. On tärkeää, että toisella asteella on tarpeeksi opetus- ja ohjaushenkilöstöä vahvistamaan korkea-asteelle hakeutuvien opiskelijoiden osaamistasoa.

Paras lopputulos saadaan kohdentamalla lisäresursseja niitä tarvitseville nuorille. Perusrahoitusta tulee lisätä kaikille kouluasteille, jotta suomalainen koululaitos voi hoitaa laadukkaasti tehtävänsä koko työikäisen väestön kouluttajana. Suomi voi pärjätä globaalissa maailmassa vain korkean tasoisella osaamisella.

5. Pitkäjänteinen kehittäminen

Koulutuksen järjestäjiä on tuettava pirstaleisen hankerahoituksen sijaan. Rahoituksen tulee pohjautua valtakunnan tasolla linjattuihin tarpeisiin sekä kuntien ja koulutuksen järjestäjien omiin koulutuksen kehittämissuunnitelmiin sekä tutkittuun tietoon. Perusopetuksessa ja toisella asteella yhdellä opinto-ohjaajalla voi olla korkeintaan 200 ohjattavaa Suomen opinto-ohjaajat ry:n ja OAJ:n suosituksen mukaan. Koulun ja oppilaitoksen laatuun pitää voida luottaa koulutuksen järjestäjästä ja koulutusta tarjoavasta yksiköstä riippumatta. Saman koulutuksenjärjestäjän alla voi olla useita erilaisia yksiköitä, jotka järjestävät opinto-ohjausta kukin omalla tavallaan. Nykyiset käytännöt eivät ole riittäviä turvaamaan oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta opinto-ohjaukseen ja tukipalveluihin ympäri Suomen.

Opinto-ohjaaja nimike tulee suojata. Tämä takaa sen, että ohjattavat ja huoltajat voivat luottaa saavansa koulutetun opinto-ohjaajan palvelua. Erilaisia ohjaukseen liittyviä nimikkeitä on paljon ja se aiheuttaa sekaannuksia. Samalla kun toteutetaan oppivelvollisuuden laajentamista, olisi hyvä laatia opettajarekisteri. Tämä olisi kustannustehokkainta toteuttaa omaopintopolku palvelun kautta. Tarkoitus on taata se, että koulussa toimivat jatkossakin koulutetut ammattilaiset.

Suomen opinto-ohjaajat ry ehdottaa, että koulutuksille on laadittava laatustandardit. Näin voidaan varmistaa, että kaikissa oppilaitoksissa käytetään laadukkaita opetusmateriaaleja ja opiskelutarvikkeita, kuten erilaiset työvälineet. Standardien tulee olla myös koulutukseen valittujen ja huoltajien nähtävillä. Näin taataan koulutuksen laatu koulutuksenjärjestäjästä riippumatta ympäri Suomen ja mahdollistetaan laadukas polku korkea-kouluopintoihin. On myös pidettävä huolta siitä, että koulutusyksiköt eivät ole liian pieniä, jotta opetusta antavat koulutetut asiansa osaavat opettajat. Pienissä yksiköissä opetus- ja ohjaustyö on siis järjestettävä siten, että koulutuksen laatu ei vaarannu. Opetussuunnitelmat eivät yksinään riitä ohjaamaan oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvien kustannusten suuntaamista asianmukaisesti.

Etenkin toisella asteella on tehty paljon koulutuksen kehittämistyötä viime vuosina esim. ammatillisen koulutuksen reformi, ylioppilaskirjoitusten uudistukset, uusi lukiolaki ja uudet opetussuunnitelmat ovat tulossa voimaan. Näiden uudistusten vaikutuksia tulee arvioida ennen kuin lähdetään tekemään uusia suuria koulutuspoliittisia muutoksia. Perusopetuksen asemaa on vahvistettava, koska se on koko koulutusjärjestelmän perusta. Syrjäytymisen ehkäisyyn tehokkain tapa on turvata laadukas varhaiskasvatus ja perusopetus. Uudistuksen voimaantuloa on syytä lykätä, jotta se voidaan valmistella kunnolla. Niukkenevien resurssien käyttö tulee harkita tarkoin, jotta koulutukseen suunnattava lisärahoitus ei valu koulukyyteihin yms. muihin koulutuksen ulkopuolisiin menoihin. Lisäksi tarvitaan lisää aikaa tarkistella tiedonsiirtämiseen liittyviä salassapitovelvollisuuksia, jotta lainsäädäntö ei estä välttämättömien tietojen siirtymistä esim. esimiehiltä opettajille tai eri oppilas- / opiskelijahuoltohenkilökunnan välillä.

Tulemme mielellämme kertomaan lisää näkemyksiämme opinto-ohjauksen arkityöhön liittyen.

Armi Nurmi
Suomen opinto-ohjaajat ry
puheenjohtaja
armi.nurmi@sopo.fi
puh. 044 072 3220

Heini Kelosaari
Suomen opinto-ohjaajat ry
lukiotoimikunnan puheenjohtaja
heini.kelosaari@somero.fi
puh. 050 520 6893

Sirpa Puikkonen
Suomen opinto-ohjaajat ry
ammatillisen koulutuksen toimikunta
puheenjohtaja
sirpa.puikkonen@gradia.fi
puh. 050 340 4391

Tuija Syväjärvi
Suomen opinto-ohjaajat ry
korkeakoulutoimikunta
puheenjohtaja
tuija.syvarjarvi@lapinamk.fi
puh. 040 710 6427

Emmi Hannuksela
Suomen opinto-ohjaajat ry
perusopetustoimikunta
puheenjohtaja
emmi.hannuksela@vantaa.fi
puh. 040 550 9322